

УДК 371:378

ШАХІРЄВА Н.В.

м. Миколаїв, Україна

МУЗЕЙНО-НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК КОНТЕКСТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГА

В умовах нових соціально-економічних перетворень суспільства процес формування завдань професійної підготовки майбутніх педагогів стає більш динамічним та змістовним. Посилення уваги до чинників даного процесу є актуальним завданням вищої педагогічної освіти та системи освіти в цілому.

Ключові слова: професійна підготовка педагога, контекст сучасного освітнього процесу, музейно-навчальне середовище, краєзнавча пошуково-дослідницька діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасні соціально-економічні умови розвитку суспільства потребують нових підходів до організації освіти у вищій педагогічній школі, яка б відповідала європейським стандартам та задовольняла потреби замовників освітніх послуг і суспільства у цілому. Контекст освіти у вищій педагогічній школі недостатньо адаптований до майбутніх потреб студентів через брак цілісної системи навчання на даному освітньому етапі. Необхідно також враховувати у вищих навчальних закладах й інші аспекти педагогічної діяльності, що забезпечують реалізацію індивідуальних і творчих здібностей студентів.

На кардинальну дидактичну перебудову структури і змісту професійної теоретико-практичної педагогічної освіти націлює працівників ВНЗ структура і зміст умінь, представлених у державному галузевому стандарті та орієнтованих на забезпечення основних професійних функцій, виконання відповідних їм завдань.

На думку В. Бондаря, замість самоцільного накопичення теоретичних знань (теоретизування) має відбуватися включення студента в діяльність, яка за наявності особистісного смислу пронизана уявленнями про майбутню професію [1]. Саме цим мають визначатися мета і зміст навчання майбутніх професіоналів, у ході якого студенти набуватимуть до-

свіду суспільної практики, а не механічно засвоюватимуть знання, що й досі вважається первинним.

Мета дослідження: визначити фактори та умови удосконалення музейно-навчального контексту підготовки вчителів, спрямованого на покращення якості освітнього процесу.

Аналіз досліджень за проблемою. Відомими дослідниками проблеми контекстного підходу є А.А. Вербицький, М.В. Кларін, В.Я. Ляудіс, В.О. Сластьонін, Л.С. Піддимова. Так, А.А. Вербицький підкреслював, що здатність та уміння використовувати контекст робить систему сприйняття людини набагато досконалішою, оскільки контекст дає правила, за якими будується перцептивний світ [2]. Всі знання при цьому даються та вивчаються лише в контексті з майбутньою професійною діяльністю. Загальною основою різних методик стає професійний контекст.

Про доцільність використання краєзнавчого матеріалу в системі навчання й виховання підростаючого покоління писали Я.-А. Коменський, Й.Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, А. Дістервег. Належну увагу цьому аспекту освітнього процесу приділяли представники вітчизняної педагогіки (М.Х. Вессель, Б.Д. Гринченко, О.В. Духнович, Т.Г. Лубенець, М.І. Новиков, Д.Д. Семенов, А.С. Симонович, С.Ф. Русова, К.Д. Ушинський).

Питання викладання музеєзнавства, в тому числі на історико-педагогічній краєзнавчій основі, студентам педагогічних спеціальностей досліджували Ю.Г. Круглов, Н.Ф. Ломова, Є.М. Мастениця, Б.О. Столяров, Т.П. Тронько, І.М. Уханова, С.В. Фокін, Л.М.Шляхтіна та ін.

Помітний внесок у зазначений напрямок підготовки педагога зроблено у працях сучасних науковців нашої країни (І. Беха, М. Боришевського, О. Вишневського, І.А. Зязюна, П. Ігнатенка, О. Киричука, Н. Косаревої, Г.С. Костюка, Л. Крицької, І. Кучинської, В. Поплужного, О.С. Сисоєвої, М. Стельмаховича, О. Сухомлинської, М. Чепіль, К. Чорної та ін.).

У пошуках шляхів, форм, і методів формування контекстного музейно-навчального середовища ми використовували результати дисертаційних досліджень (П. Вербицької, Н. Дерев'янка, Ю. Завалевського, С. Карпушкіна, О. Кошо-

лапа, О. Красовської, О. Научитель, М. Рудь, О. Світлично-го, Н. Фролова та ін.).

Дослідженням професійної та музейно-педагогічної підготовки спеціалістів присвятили свої праці відомі вчені, педагоги, музейні співробітники. Серед них О.А. Андреев, І.О. Антонова, Е.Д. Днепров, Б.М. Неменський, В.О. Слатьонін та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Між тим, дослідження з даної проблематики, практика педагогічних ВНЗ, наші власні спостереження свідчать про наступні протиріччя:

- між реальним рівнем професійної компетентності вчителя у сучасній школі і вимогами до його професійних якостей, зокрема компетентності у сфері історико-педагогічних досліджень;
- змістом історико-педагогічного процесу у ВНЗ, що діє на традиційній репродуктивній основі, та необхідністю формування творчого потенціалу студента на базі історико-педагогічної пам'яті;
- необхідністю підвищення ефективності формування дослідницьких вмінь студентів на основі історико-педагогічних краєзнавчих розвідок та недостатньою підготовленістю майбутнього педагога до даного виду діяльності;
- виявленням психолого-педагогічних та дидактичних умов реалізації контекстного музейно-навчального середовища та недостатнім забезпеченням матеріально-технічної бази навчальних закладів;
- прагненням суспільства вийти на якісно новий рівень духовного розвитку молоді та недостатньою реалізацією музейно-педагогічних технологій при підготовці майбутніх вчителів, де їм були б надані принципово інші можливості накопичувати та реалізовувати особистісний інтелектуальний та творчий потенціал.

В контексті професійної підготовки педагогів особливою актуальності і значущості набуває проблема випереджувального розвитку тих особистісних утворень майбутнього вчителя на етапі його професійного становлення, котрі сприяють соціально сприйнятній реалізації інтегрованої педагогічної діяльності. Йдеться про розвиток творчих та дослідницьких здібностей студентів, підвищення їх інтелектуального рівня, усвідомленого засвоєння, поглиблення та розширення теоретичних знань та практичних навичок науково-педагогічної діяльності [3; 4].

Музейно-навчальне середовище є потужним елементом у системі контекстного навчання педагога. Дослідження з даної проблематики показують, що у ВНЗ, де є музеї, якісна підготовка випускників є більш високою [5]. Успішність майбутнього вчителя в значній мірі визначається тим, яке місце займе історична пам'ять в його інтелектуальному та моральному розвитку. Вчитель як соціально значуща особистість постійно потребує підвищення своєї професійної майстерності, розвитку вміння правильно інструментувати історичною пам'яттю в навчально-виховному процесі.

Наш час позначений небувалим зростанням інтересу до проблем вітчизняної історії та культури, до непересічних досягнень минулого. Враховуючи, що у розвитку світоглядного творення сучасного молодого покоління на перший план виходить гуманістично творча місія освіти, а вчитель виступає потужним модератором у розвитку духовних засад дитини, необхідно знати витоки педагогічної освіти рідного краю, особливості її виникнення та розвитку. Саме цим викликано створення на базі Інституту педагогічної освіти Миколаївського Національного університету імені В.О.Сухомлинського Музею педагогічної освіти Миколаївщини.

Вчитель є орієнтиром, провідником, музеєзнавцем, екскурсоводом, і лише потім – вчителем у високому смислі цього слова. Наскільки є високим рівень його освіченості в музейно-педагогічному плані, настільки його учні будуть духовно-патріотично, творчо та інтелектуально розвиненими.

Одним із найважливіших напрямків ефективної підготовки висококваліфікованого вчителя ми вбачаємо у створенні на базі музею відповідного навчального середовища. Визначальною умовою музейно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів виступає дидактично організоване контекстне навчальне середовище, при якому науковий та творчий потенціал спеціаліста в якісному плані істотно підвищується. Саме у часовому предметно-просторовому середовищі музею педагогічної освіти Миколаївщини оптимально здійснюватиметься трансляція духовного, культурного, історичного досвіду підготовки педагогічних кадрів.

Усвідомити себе носієм педагогічної культури, нащадком славетних викладачів студентам та всім відвідувачам музею допоможуть такі виставкові стенди, як “Шляхи зростання та оновлення” (історія педагогічної освіти Миколаївщини),

“В.О.Сухомлинський”, “Інститут педагогічної освіти” та інші. Саме такий підхід, на відміну від хаотичної, розрізненої історико-педагогічної інформації дає можливість швидше і на більш високому рівні здійснити завдання розумного, помірного відображення духовної скарбниці педагогічної Миколаївщини. Експозиція не механічно поєднує експонати, а прагне, щоб все зайняло призначене саме для неї місце.

Спецкурс “Музезнавство” набуде в таких умовах інтегративного методичного забезпечення, предметної змістовності в галузі музезнавства, можливості реалізації музейно-педагогічних технологій, практико-орієнтованої спрямованості в цілому.

Проблема реформування вітчизняної школи обумовлює необхідність підготовки не вузького вчителя-предметника, що працює зі стандартними навчальними програмами і готовий до роботи лише зі стандартними підручниками, а вчителя-універсала, котрий здатний працювати у суміжних освітніх галузях і з використанням усього сучасного інформаційного ресурсу.

Важливим в даному контексті є попереднє ознайомлення майбутніх вчителів із програмами модернізації освіти в регіоні, загальним планом методичної роботи, з основними напрямками інноваційної діяльності освітніх закладів тощо. В даному контексті великі можливості відкриває перед майбутніми вчителями створення при музеї педагогічної освіти Миколаївщини студентського науково-краєзнавчого гуртка “Освіта Миколаївщини: минуле і сьогодення”.

Значну роль в підготовці майбутніх вчителів у даному контексті відіграє краєзнавча науково-дослідна робота, яка органічно поєднана з теоретичним та практичним навчальним матеріалом таких дисциплін, як “Педагогіка”, “Історія педагогіки”, “Школознавство”, “Основи педагогічної майстерності” та ін.

Помітна увага до організації науково-педагогічних досліджень як складової професійної майстерності вчителя приділена у працях сучасних науковців Ю.К. Бабанського, С.У. Гончаренка, В.І. Загв'язинського, І.А. Зязюна, О.М. Пехоти, В.С. Безрукової, Л. Набоки, М. Скрипник, Є.М. Павлютенкова, М.С. Севастюк та ін. Саме цей вид діяльності допомагає виводити майбутнього вчителя на той рівень вимог,

які пред'являються до вчителя сучасної школи. Це міцні теоретичні знання, практичні навички, творчий підхід до виконання всіх видів діяльності, любов до науки. При цьому нами використовуються методи розвитку креативності, відомі нам із психології: мозковий штурм для генерування ідей, відбору ідей; синектика, спосіб організації колективної мисленнєвої діяльності на основі чотирьох прийомів: розгляд проблеми у тому вигляді, як вона є; відмова від очевидного рішення; проведення прямої аналогії з чим-небудь; формулювання проблеми у загальному вигляді.

Конструктивна функція такої підготовки полягає у тому, що навчальний процес побудований на основі критичного осмислення традиційних підходів, зміни типу вчительського професіоналізму, де відбираються оптимальні дидактичні засоби і відкидаються старі шаблони і стереотипи, котрі гальмують цей процес. На перший план виходить розвиваюча функція навчання, пріоритет самостійності та нестандартності мислення, що забезпечує становлення активної, творчої особистості того, хто навчається. Причому використовуються всі рівні творчої мисленнєвої діяльності студентів: наочно-предметний, наочно-образний і словесно-логічний.

Світоглядна функція такого музейно-навчального середовища, на наш погляд, проявляється в оцінці загальнонаукових та конкретно-наукових побудов і створенні тих ціннісних норм, які повинні відповідати кваліфікаційним вимогам до вчителя сучасної школи. Це не просте пристосування до зовнішніх вимог, а активний розвиток якостей особистості в процесі наукової історико-педагогічної діяльності.

Відбувається персональне інтелектуальне, естетичне, творче збагачення особистості студента, виховуються культура і почуття самосвідомості, громадянськості і любові до рідного краю.

За таких умов організації навчального процесу з'являється можливість не лише засвоїти певну суму знань, а й навчитися самостійно їх здобувати і використовувати для розв'язання практичних професійних завдань, які добре узгоджуються з основними завданнями сучасної освіти. Підсумки та результати наукових історико-педагогічних пошуків студентів висвітлюються на студентських науково-практичних конференціях та читаннях, відображуються у збірках матеріалів конференцій різного рівня.

Становлення національної вищої школи України хронологічно збіглося зі вступом людства до нового етапу, в якому домінують стратегії поступу суспільства на основі знань, інформації, сучасних технологій. Музеї в останні роки збагачують себе новим смислом. Не випадково їх називають інформаційно-комунікативною системою. Важливу роль в музейно-навчальному середовищі відіграють інформаційно-комунікаційні технології.

Варто відзначити дидактичний потенціал інформаційно-комунікаційних технологій, що необхідно реалізувати в науково-педагогічному процесі вищої педагогічної освіти, який полягає в емоційній привабливості застосування можливостей аудіовізуалізації, мультимедійних програмних засобів, спрямованих на підвищення ефекту наочності, що робить її привабливою і зрозумілою та підвищує інтерес студентів до краєзнавчого історико-педагогічного матеріалу.

Висновки. Актуальним залишається удосконалення системи підготовки майбутніх вчителів через здійснення науково-пошукової історико-педагогічної діяльності. Ефективний вплив науково-педагогічних досліджень на практику навчання та виховання у контексті музейно-навчального середовища можливий за умови, якщо в них буде отримане знання, яке розкриватиме межі і можливості педагогічного впливу зазначеного контексту освітнього процесу, тобто його дійсні функції та внески у становлення особистості майбутнього педагога.

Література:

1. Бондар В. Дидактико-психологічна концепція реалізації освітньо-професійних програм підготовки вчителя / Володимир Бондар // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С.66–68.
2. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: Контекстный подход. / Андрей Александрович Вербицкий. – М.: Высшая школа, 1991. – 207 с.
3. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям / Семен Устимович Гончаренко. – К.: АПН України [Б.и.], 1995. – 45 с.
4. Загвязинский В.И. Учитель как исследователь / Владимир Ильич Загвязинский. – М.: Просвещение, 1980. – 239 с.
5. Ломова Н.Ф. Музейная педагогика как средство эффективной подготовки учителей изобразительного искусства в педвузе : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ломова Наталья Фёдоровна. – М., 2002. – 188 с.

ШАХИРЕВА Н.В.

МУЗЕЙНО-УЧЕБНАЯ СРЕДА КАК КОНТЕКСТ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ПЕДАГОГА

В контексте новых социально-экономических перевоплощений общества процесс формирования профессиональной подготовки будущих педагогов стал более динамичным и содержательным. Усиление внимания к факторам данного процесса является актуальным заданием высшей школы и системы образования в целом.

Ключевые слова: профессиональная подготовка педагога, контекст современного образовательного процесса, музейно-образовательная среда, краеведческая исследовательско-поисковая деятельность.

SHAKHIREVA N.V.

MUSEUM AND LEARNING ENVIRONMENT AS THE CONTEXT OF TRAINING TEACHERS

Under new market conditions the process of the forming the future teachers' value preference becomes more dynamic by implication. Devoting more attention to the factors of this process is an actual task of pedagogical education.

Key words: professional training for teachers, context of contemporary educational process, museum and learning environment, natural history research and search activities.